1
ההתחלה

כדי להבין את היקף השינוי המתרחש באירופה ואת מהירותו כדאי לשוב כמה שנים לאחור, לתקופה שקדמה למשבר ההגירה הנוכחי, עת התקיימה הגירה "רגילה". וכדאי לבחון בהקשר זה מדינה שהייתה מנותקת באופן יחסי מהסערה הנוכחית.

בשנת 2002 פורסמו תוצאות מפקד האוכלוסין העדכניות לאנגליה ולווילס. התוצאות עובדו מנתוני השנה החולפת וניכר בהן היקף השינוי שהתחולל במדינה בעשור שחלף מאז מפקד האוכלוסין הקודם.

דמיינו מה היה קורה אילו מישהו היה מחליט אז, בשנת 2002, לערוך אֶקְסְטְרַפּוֹלַצְיָה על בסיס ממצאי המפקד ולהציג השערות על מה שעתיד להתרחש בעוד עשר שנים. דמיינו שהוא היה אומר: "עד סוף העשור יהפכו הבריטים הלבנים מיעוט בבירתם, והאוכלוסייה המוסלמית תכפיל את גודלה בעשר השנים הקרובות".

כיצד הייתה הכרזה כזו מתקבלת? המילים "זורע בהלה" ו"מחרחר מדון" היו מושמעות בוודאי. סביר להניח שגם "גזעני" הייתה מושלכת עד מהרה אל הזירה ועמה גם "אסלאמופוב" (אף כי השימוש במונח היה אז בחיתוליו). סביר להניח שאקסטרפולציות על בסיס הנתונים לא היו מתקבלות בחום. כל מי שספק בליבו בנוגע לכך צריך רק להיזכר באירוע יציג אחד משנת 2002, כשעיתונאי בטיימס הלונדוני השמיע הערה מזעזעת הרבה פחות על הגירה עתידית. הערתו זכתה לגינוי חריף מפי שר הפנים דאז דיוויד בלנקט, שהשתמש בחסינות הפרלמנטרית שלו כדי לטעון שדברי העיתונאי "גובלים בפשיזם".

אך על אף החרפות, טיעונים כאלה על בסיס מפקד האוכלוסין בשנת 2002 היו מתבררים כנכונים לחלוטין, על כל פרטיהם. במועד מפקד האוכלוסין הבא, שנערך בשנת 2011 ופורסם בשלהי 2012, התגלה עוד הרבה יותר מזה. המפקד חשף שמספר האנשים החיים בבריטניה ובווילס, שלא נולדו במדינה, תפח בעשור שחלף בשלושה מיליונים כמעט. עוד אפשר היה ללמוד ממנו שרק 44.9 אחוז מתושבי לונדון מזדהים כ"בריטים לבנים"; ושכמעט שלושה מיליונים מתושבי אנגליה ווילס חיים במשק בית שבו אין אפילו מבוגר אחד הדובר אנגלית כשפה עיקרית.

אלה היו שינויים אתניים רבי חשיבות בכל מדינה בכל נקודה בזמן. אך היו גם חדשות מרעישות לא פחות לגבי ההרכב הדתי המשתנה של בריטניה. הנתונים חשפו, למשל, שכמעט כל אמונה דתית בבריטניה נמצאת בעלייה, למעט הנצרות; הדת הלאומית ההיסטורית של בריטניה נמצאה בצניחה חופשית. מאז מפקד האוכלוסין הקודם צנח שיעור האנשים שהזדהו כנוצרים מ-72 ל-59 אחוז. מספר הנוצרים באנגליה ובווילס צנח בכמעט ארבעה מיליון, מ-37 מיליון ל-33 מיליון.

ובעוד הנצרות חווה קריסה, שהייתה צפויה להימשך גם בעתיד, הובילה הגירת ההמונים לבריטניה להכפלה-כמעט של האוכלוסייה המוסלמית. בשנים 2001-2011 גדל מספר המוסלמים באנגליה ובווילס מ-1.5 ל-2.7 מיליונים. אלה היו הנתונים הרשמיים, אך רבים הסכימו כי ההגירה הבלתי חוקית הייתה מגדילה את הנתונים האלו במידה ניכרת. לפחות מיליון איש זוהו כמי שנמצאים במדינה באופן בלתי חוקי, ומן הסתם גם לא מילאו את טופסי מפקד האוכלוסין. שני הפרוורים הלונדוניים שרשמו את הגידול המהיר ביותר (מעל 20 אחוז בעשר שנים) היו טאוור המלטס וניוהאם,[2] שבהם שכנה כבר קודם האוכלוסייה המוסלמית הגדולה ביותר בבריטניה. ברובעים אלו גם נרשם השיעור הגדול ביותר של טופסי מפקד אוכלוסין שלא מולאו: כחמישית מכלל משקי הבית לא השיבו את טופסי המפקד. נתונים אלה מצביעים על כך שתוצאות מפקד האוכלוסין, מרעישות ככל שהיו, מייצגות בחסר ניכר את נתוני האמת. ובכל זאת — הנתונים נותרו מדהימים.

אבל אף שנתוני המפקד טמנו בחובם חומר שקשה היה לעכלו בזמן קצר, סיפור מפקד האוכלוסין התפוגג מסדר היום הציבור בתוך כמה ימים — ממש כמו כל סיפור חדשותי חולף. אך זה לא היה סיפור חדשותי חולף. היה כאן תיאור של העבר הקרוב של המדינה ושל ההווה שלה והצצה אל תוך עתידה הבלתי נמנע. לימוד תוצאות המפקד היה הצצה אל מסקנה שאי אפשר לשנותה, קרי, שההגירה ההמונית עמדה לשנות — ולמעשה, כבר שינתה — את פניה של בריטניה. בשנת 2011 כבר הייתה בריטניה מקום שונה מאוד מזה שהייתה במשך מאות השנים הקודמות. אך התגובה לעובדה כמו זו שב-23 מבין 33 רבעיה של לונדון "הלבנים הבריטים" היו למיעוט התקבלה בתגובה היכולה ללמד אותנו לא פחות משלימדו התוצאות עצמן. דובר מטעם הלשכה הלאומית לסטטיסטיקה, הלמ"ס הבריטי, הריע לתוצאות המפקד ותאר אותן כמפגן מופלא של "גיוון".

הפוליטיקאים ואמצעי התקשורת הגיבו בשפה אחת ודברים אחידים. כשפוליטיקאי מכל אחת מהמפלגות העיקריות נדרש להתייחס לתוצאות

המפקד נמלא פיו ברכות שהחיינו וקיימנו. וכך היו הדברים לאורך שנים ארוכות. למשל, בשנת 2007, דיבר ראש העיר לונדון דאז, קן ליווינגסטון, בגאווה רבה על כך ש-35 אחוז מכלל העובדים בלונדון נולדו בארץ זרה. השאלה היחידה שנותרה פתוחה הייתה האם יש גבול אופטימלי לגידול שיעור הזרים, או שמא הוא יכול לגדול עד אין קץ. במשך שנים ארוכות נדמה היה שהנימה היחידה שבה ניתן להתייחס לשינויים במדינה היא של התרגשות עולצת ואופטימית — כשברקע הדברים העמדת הפנים שבכל זה אין שום דבר חדש.

לאורך רוב ההיסטוריה שלה, ובוודאי באלף השנים האחרונות, נשמרה בבריטניה אוכלוסייה סטטית להפליא. אפילו האירוע הדרמטי ביותר בתולדות האיים הבריטיים, הכיבוש הנורמאני ב-1066, הוביל לכך שלאוכלוסייה באנגליה נוספו לא יותר מחמישה אחוזים נורמאנים. תנועות האוכלוסין בשנים שלפני הכיבוש הנורמאני ואחריו היו באורח כמעט בלעדי תנועות של תושבים בין אירלנד לבין חבלי הארץ שירכיבו בסופו של דבר את הממלכה המאוחדת. ואז, בעידן שאחרי מלחמת העולם השנייה, הייתה בריטניה זקוקה למלא פערים מסוימים בשוק העבודה, במיוחד בתעבורה ובשירות הבריאות הלאומי שהוקם באותן שנים. כך החלה תקופת ההגירה ההמונית. היא החלה בטפטוף: חוק הלאום הבריטי התיר הגירה ממושבות האימפריה המתפרקת שנעשתה לחבר העמים הבריטי, ובתחילת שנות החמישים ניצלו את האפשרות הזו כמה אלפי אנשים בשנה. בסופו של אותו עשור היגרו לבריטניה כמה עשרות אלפי אנשים מדי שנה, ובשנות השישים כבר חצה מספר המהגרים השנתי את קו מאה אלף לשנה. רוב מכריע מבין המהגרים הגיע מאיי הודו המערבית וכן מהודו, פקיסטן ובנגלדש. רבים מהם הגיעו לבריטניה כדי לעבוד במפעלים והמליצו לאחרים — תכופות בני משפחתם או החמולה שלהם — לבוא כדי לעבוד בעבודה דומה.

ההגירה עוררה אצל תושבים בבריטניה חשש מפני השינוי שהיא תחולל במדינה, אך ממשלות הלייבור והשמרנים שהתחלפו לאורך שנות החמישים והשישים לא יכלו לעשות הרבה כדי לבלום את תנועת המהגרים. כמו במדינות באירופה גופא, דוגמת צרפת, הולנד וגרמניה, לא הייתה ברורה המשמעות של הגעת העובדים האלו ולא הייתה הסכמה בנושא. כך אפילו באשר לשאלת הישארותם במדינה. רק כשהתברר באופן חד משמעי שהעובדים עתידים להישאר ואף להביא אחריהם את משפחתם המורחבת, החלו כמה מהשלכות ההגירה להתברר.

בשנים הבאות נחקקו בפרלמנט הבריטי כמה חוקים שהתמקדו בכמה נושאים הקשורים בהגירה, כגון פשיעה של מהגרים. אולם לא נעשה מאמץ

של ממש לשנות את מגמת ההגירה בכללה. גם כשנוצרה חקיקה שבאה לענות על החששות המתעצמים בציבור היו לה לעיתים תוצאות בלתי צפויות. לדוגמה, חוק מהגרי חבר העמים משנת 1962 כוון להלכה להגביל את זרם המהגרים ולשכנע חלק מהם לשוב למולדתם, אך בפועל הביא לתוצאה הפוכה: מהגרים רבים עשו מאמץ להביא את כל בני משפחתם אל בריטניה מיד, שמא יינעלו השערים והדבר לא יעלה בידם בשלב מאוחר יותר. משנת 1962 ואילך לא נדרשו מהגרים ממדינות חבר העמים להיות בעלי עבודה כדי להגיע לבריטניה ומצב זה העצים את ההגירה. רק עם אישור חוק ההגירה בשנת 1971 חודשו הניסיונות לבלום את זרימת המהגרים. כך יצא כי על אף שמעולם לא הייתה תוכנית לאפשר הגירה בהיקף כזה, הממשלות מימין ומשמאל מצאו עצמן נאלצות להתמודד עם התוצאות של המצב שנוצר. איש לא חזה במדויק את המצב הזה, אך היו לו השלכות שכל ממשלה ששלטה בבריטניה מכאן ואילך נאלצה להתמודד עמן.

ההשלכות כללו כמה התפרצויות חריפות של בעיות גזעיות. מהומות נוטינג היל בשנת 1958 עדיין זכורות כעימות אלים בין מהגרים מאיי הודו המערבית לבין בני לונדון לבנים. אך עצם קיומו של זיכרון כזה מעיד על כך שהאירוע היה היוצא מן הכלל ולא הכלל. אין ספק שבקרב הבריטים התקיימו רגשות חשדנות כלפי זרים וחשש מהם, אך כל הניסיונות לנצל את אי-השקט הזה נכשלו כישלון חרוץ. כאן בולט במיוחד אוסוולד מוסלי, ראש איחוד הפשיסטים הבריטי שהיה לראש תנועת האיחוד. כשמוסלי ניסה לנצל את מהומות נוטינג היל לצרכים אלקטורליים ורץ לפרלמנט בבחירות הכלליות בשנת 1959 הוא לא הצליח לזכות אפילו בשיעור דו-ספרתי מבין הקולות במחוזו. העם הבריטי הבין שיש בעיות הנובעות מהגירה בקנה מידה רחב, אך הפגין גם את ההבנה שהתשובות לא יגיעו מקיצונים שמפגיעתם הרעה סבלו גם קודם לכן.

אך בעיות היו גם היו — במיוחד לכמה מאלה שהוזמנו לבוא לבריטניה ומצאו את עצמם שם יעד להפליה. אחת התגובות לבעיות הייתה אישור חוק הקשרים הבין גזעיים בשנת 1965 ועדכונו בשנת 1968 ו-1976. חוק זה קבע שאסור להפלות אדם על בסיס "צבע, גזע או מוצא אתני או לאומי". קוצר המחשבה בנושא התבטא בכך שהצעדים באו רק כתגובה להתעוררותן של בעיות. חוק הקשרים הבין גזעיים לא נחקק בשנת 1948, לדוגמה, כשההגירה הייתה בחיתוליה, משום שאיש לא צפה את כמות האנשים שיזרמו לבריטניה בעתיד או את העובדה שעשויות להיות לכך השלכות לא נעימות.

לאורך התקופה הצביעו סקרי דעת הקהל על כך שהציבור הבריטי מתנגד ברובו הגדול למדיניות ההגירה של ממשלתו וסבור שההגירה לבריטניה נרחבת מדי. באפריל 1968 העלה סקר דעת קהל של גאלופ כי 75 אחוז מהבריטים סבורים שהגבלת ההגירה אינה נוקשה דיה. עד מהרה עלה שיעור זה ל-83 אחוז. בנקודה זו הגיע הרגע היחידי שבו נראה היה שההגירה עשויה להפוך לנושא פוליטי מרכזי. באותו חודש נשא חבר ממשלת הצללים השמרנית אינוק פאוול נאום בפני אגודה שמרנית בברמינגהם, שהעלה על הפרק את נושא ההגירה, ובמהירות הבזק הוריד אותו משם. נאום "נהרות הדם" לא כלל בפועל את הביטוי שהקנה לו את שמו, אך היה גדוש נבואות קודרות על עתידה של בריטניה, אם תימשך ההגירה בקצב הנוכחי. "מי שהאלים חפצים להחריבו, הם יביאוהו תחילה לידי טירוף הדעת", הכריז פאוול בעקבות המשורר לונגפלו. "כאומה, בוודאי נטרפה דעתנו, מילולית ממש, אם אנחנו מתירים הגירתם של כ-50,000 בני משפחה, שרובם יהיו המקור העתידי לצמיחת אוכלוסיית המהגרים. נדמה כאילו לפנינו אומה העסוקה בליקוט העצים למדורת הקבורה של עצמה". נאומו של פאוול עסק בזהות לאומית ובעתידה של בריטניה, אך נגע גם בעניינים מעשיים: מחסור במיטות בבתי החולים והקושי במציאת מקום בכיתה בבתי הספר בתקופה שבה נתקל המגזר הציבורי בקשיים תקציביים.

מנהיג השמרנים, אדוארד היתי', מיהר להדיח את פאוול מתפקידו בממשלת הצללים, והשר לשעבר נודה מכל מקור תמיכה בזרם הפוליטי המרכזי. עתידו הפוליטי תם. ובכל זאת, התמיכה הציבורית בהשקפותיו הייתה נרחבת. סקרי דעת הקהל הראו כי שלושה רבעים מהציבור מסכימים עם הרגשות שהביע פאוול ו-69 אחוז האמינו שהיתי' שגה כשפיטר אותו מממשלת הצללים. כחלוף שנים רבות אמר מייקל הייזלטיין, מיריביו של פאוול במפלגה השמרנית, כי אם היה פאוול מציג את עצמו אחרי הנאום כמועמד להנהגת המפלגה השמרנית הוא היה זוכה בניצחון סוחף, ואם היה רץ לבחירות כמועמד לתפקיד ראש הממשלה הוא היה זוכה ב"ניצחון סוחף בבריטניה כולה". אך מבחינה פוליטית לא היה לפאוול נתיב התקדמות. הקריירה שלו דעכה והוא נותר בשממה הפוליטית גם בעשרים השנים הבאות, עד פרישתו מן החיים הציבוריים. מאז נאום "נהרות הדם" הייתה הדעה המקובלת בבריטניה שהתערבותו של פאוול לא רק שחיבלה בקריירה הפוליטית שלו, אלא גם מנעה לאורך שנים אפשרות לדיון כן ומקיף בסוגיית ההגירה. המונחים שפאוול השתמש בהם היו כה מחרידים והנבואות שלו היו כה קודרות, עד שכל מי שהיה מוטרד מנושא ההגירה מכאן ואילך נמצא בסיכון שיוכתם כ"פאווליסט". אין ספק שפאוול סייע

למתנגדיו. חלקים בנאומו היו מטרה קלה למתקפה, והייתה בו סלחנות יתרה לאנשים שנמצאו הרחק מימינו על המפה הפוליטית. אך לקורא את נאומו של פאוול כיום, החלקים שבגללם נמשח בזפת ובנוצות וגורש מהעיר נשמעים כעת כמעט מאופקים מדי. לדוגמה, פאוול טען בנאומו שיש רחוב בבריטניה שבו חיה רק אישה לבנה אחת. בראיונות ובדיונים שבאו אחרי הנאום נדחה הטיעון הזה כבדיה, משום שאיש לא האמין שיכול להיות רחוב כזה. אם מישהו היה מייעץ לפאוול בשנת 1968 לומר בנאומו שעוד בימי חייהם של רוב המאזינים לו האנשים המזדהים כ"בריטים לבנים" יהפכו למיעוט בעיר הבירה שלהם, הוא היה פוטר את היועץ הזה כמשוגע. וכך גם בכל יתר מדינות אירופה: תחזיותיהם האיומות ביותר של נביאי החורבן לקו דווקא בהערכת-חסר.

האמת בטענה שנאומו של פאוול ביטל את האפשרות לדון בהגירה לבריטניה למשך דור שלם הייתה שהנאום והתגובות החריפות לו אפשרו לפוליטיקאים להתחמק מעיסוק בהשלכות המדיניות שלהם. רבים הגיעו למסקנה הברורה שמסלולה של המדינה אינו ניתן לשינוי. בשנות השישים עדיין התנהל דיון פרלמנטרי על השבת המהגרים לארץ מוצאם אם, לדוגמה, הם ביצעו פשע בבריטניה. מאוחר יותר הייתה חקיקה שנועדה למנוע "נישואי נוחות", שהתקיימו אך ורק כדי לזכות באזרחות. אך בשנות השבעים והשמונים היה ברור כי קהילת המהגרים גדולה במידה המוציאה מכלל אפשרות כל מדיניות שמטרתה לצמצם גודל זה, גם אם המדיניות עצמה נחשבה רצויה. כמו מדינות אחרות באירופה ניצבה בריטניה במצב שאיש לא כיוון להגיע אליו והייתה חייבת לאלתֵר בתגובה לאתגרים ולתמורה שהניבה מציאות חדשה זו. על החשש שלא מצא ביטוי במילים לגבי טיבם של אתגרים אלו העידה העובדה שלאורך התקופה הזו אפילו אמירת האמת הפשוטה ביותר נעשתה דבר בלתי קביל.

בינואר 1984 פרסם ריי האניפורד, מנהל בית ספר בברדפורד, מאמר במגזין מעוט-תפוצה בשם *The Salisbury Review*. האניפורד כתב על כמה היבטים בניהול בית ספר באזור שבו 90 אחוז מהתלמידים הם בני מהגרים. הוא ציין במאמר שיש אבות מוסלמים המסרבים להתיר לבנותיהם להשתתף בשיעורי מחול, דרמה וספורט, ואת שתיקת הרשויות ביחס לנוהג זה ולנוהגים תרבותיים אחרים כמו שליחת ילדים בחזרה לפקיסטן במהלך שנת הלימוד. המנהל גם טען בזכות עידוד תלמידים לדבר אנגלית ולהבין את תרבות המדינה שהם חיים בה, ולא לעודד אותם לחיות — כפי שהאניפורד טען שהנהגת היחסים הבין-גזעיים מנסה לעשות — חיים מקבילים בתוך החברה.

מסע נגד האניפורד אורגן במהירות בידי תעשיית היחסים הבין-גזעיים שעליה מתח ביקורת במאמרו. ראש העיר המוסלמי של ברדפורד תבע את פיטוריו של האניפורד, והאשים אותו גם שנים מאוחר יותר ב"שוביניזם תרבותי" (לצד האשמות אחרות). המחאות הסוערות וקריאות Raycist[3] ברחבי בריטניה הובילו להשעייתו של האניפורד. הוא לא שב עוד לעבוד בתחום החינוך. המנהל המודח כתב במאמרו כי בשל השחתת הפוליטיקה ואפילו השפה, קשה לכתוב בכנות על נושאים אלו, והיחס שקיבל הוכיח את הנקודה היטב. מדוע נכפה על מנהל אהוד, ששום תלונה בנושא אחר לא הופנתה כלפיו, לפרוש לגמלאות בעוון העלאת טיעון כזה? ההסבר היחיד הוא שבאותה עת אפילו ציון אמת פשוטה בנושאים אלו נעשה דבר שקשה היה לעכל. כוננה פרדיגמה פוליטית וחברתית שזכתה לשם המאולץ "רב-תרבותיות", ובאותה תקופה אי אפשר היה לקרוא תיגר על האמונה הזו. אין בכך נחמה של ממש לריי האניפורד, אך כחלוף שנים מיום פרסום המאמר שלו אמרו אנשים רבים אחרים שאולי יש בדבריו משהו, ועם מותו בשנת 2012 נעשה עיקר טיעונו מקובל על הרבים.

בשנות השמונים והתשעים, תחת הדגל החדש של "רב-תרבותיות", נמשכה זרימה קבועה של מהגרים לבריטניה מתת־היבשת ההודית וממקומות נוספים. סביב הנושא השתררה הסכמה שבשתיקה שלפיה ההגירה, אף שהיא נמצאת תמיד במגמת עלייה, תוגבל באמצעים שונים מאחורי הקלעים. אחרי ניצחונה הסוחף של מפלגת הלייבור בבחירות ב-1997 נותצה ההסכמה הכללית הזו. הדברים לא נאמרו בגלוי ולא היו חלק ממצע המפלגה, אך ממשלתו של טוני בלייר הביאה לפתיחת הגבולות בהיקף חסר תקדים אפילו בהשוואה לעשורים שאחרי מלחמת העולם השנייה. הממשלה הבריטית ביטלה את "כלל היעד המרכזי", שניסה לסנן בקשות לנישואים פיקטיביים. היא פתחה את הגבולות לכל מי שנקבע שהוא חיוני לכלכלה הבריטית — הגדרה רחבה דיה לכלול עובדים במסעדות כ"עובדים בעלי מיומנויות". לצד פתיחת הדלתות לכל באי עולם נפתחו הגבולות לתושבי החברות החדשות באיחוד האירופי ממזרח אירופה. כל אלו ועוד יצרו את התמונה שנחשפה במפקד האוכלוסין של 2011.

יש כמובן גרסאות שונות לאופן שבו התרחש גל הגירה זה אחרי שנת 1997. אחת הגרסאות, שזכתה לפרסום ב-2009 מפי אנדרו ניתי'ר, לשעבר כותב נאומים ללייבור, הייתה שממשלת טוני בלייר הקלה במכוון את תקנות ההגירה משום שרצתה "לדחוף לימין את הגיוון בפרצוף" ובמקביל ליצור ציבור בוחרים שלפי סברתה — המפוקפקת, כפי שהתברר — יהיה נאמן ללייבור. אחרי שהזיכרון הזה מימי ממשלת הלייבור חולל סערה מיהר ניתי'ר

לסייג את דבריו. גורמים רשמיים אחרים בלייבור באותן שנים החלו לטעון שאין להם שום מושג מיהו בכלל אותו ניתו'ר. ובכל זאת, לא קשה להבין מה גרם לאיש, זוטר ככל שיהיה, להתרשם כך ממה שהתרחש.

לדוגמה, מרגע שברברה רוֹש מונתה לשׂרה לענייני מבקשי המקלט וההגירה בממשלתו הראשונה של טוני בלייר ברור היה שהיא חותרת לשינוי עמוק במדיניות בתחום. ראש הממשלה התמקד בנושאים אחרים ורוש שינתה כל היבט במדיניות הממשלה הבריטי. מכאן ואילך הותר לכל אדם שטען שהוא מבקש מקלט להישאר בבריטניה — בין אם טענתו אמיתית או כוזבת. הסיבה לכך, כפי שציינה רוש באוזני גורם רשמי, "הליך הסילוק ארוך מדי וגם טעון רגשית". רוש גם סברה שההגבלות הקיימות על הגירה הן "גזעניות" ושכל "האווירה" סביב הדיון בהגירה "הייתה רעילה". במהלך תקופת כהונתה היא הכריזה שוב ושוב ששאיפתה היא לשנות את בריטניה. כפי שאמר אחד מעמיתיה, "רוש חשבה שתפקידה אינו לשלוט בכניסה לבריטניה אלא להסתכל בתמונה הרחבה 'בדרך הוליסטית'. היא שאפה שנבין את היתרונות שיש בחברה רב-תרבותית".

ראש הממשלה בלייר ושר הפנים ג'ק סְטְרוֹ, שתחתיו כיהנה רוש כשרת מבקשי המקלט וההגירה, לא העלו שאלות לגבי מדיניות המקלט החדשה או לגבי העובדה שבחסותה של רוש כל אדם שנכנס לבריטניה, בין אם הייתה לו עבודה או לא, הפך "מהגר כלכלי". בכל פעם שהושמעה ביקורת על מדיניותה, בין אם מפנים או מחוץ, פטרה אותה רוש כגילוי של גזענות. למעשה, רוש — שביקרה עמיתים על כך שהם לבנים מדי — גרסה שעצם האזכור של מדיניות ההגירה הוא גזעני. היא וקומץ האנשים סביבה חתרו לשנות את החברה הבריטית מיסודה. רוש, בת למשפחה יהודית מרובע העוני איסט-אנד, האמינה שהגירה היא תמיד דבר טוב. עשר שנים אחרי השינויים שחוללה היא אמרה בנימה של שביעות רצון בראיון: "אני אוהבת את הגיוון בלונדון. זה פשוט מרגיש לי נכון".

הפעילות של רוש וכמה אנשים נוספים בממשלת הלייבור של 1997 מחזקת את התפישה שהייתה כאן מדיניות מכוונת לשינוי החברה: מלחמת תרבות נגד העם הבריטי המשתמשת במהגרים כבמעין איל ניגוח. תיאוריה נוספת, שאינה מנוגדת לחלוטין להשקפה זו, היא שהכול היה בעצם פשלה ביורוקרטית שיצאה מכלל שליטה תחת כמה וכמה ממשלות, כשהלייבור החדש פשוט פישל יותר בגדול. הפער בין נתוני המהגרים החדשים למדינה שממשלת הלייבור ציפתה להם, לטענתה, לבין מספר האנשים שהגיעו בפועל מעיד לטובת ההשערה הזו. לדוגמה, בשנת 2004, כשהותרה כניסת אזרחים ממדינות ההרחבה של האיחוד האירופי, הכריזה ממשלת בריטניה

כי היא צופה ש-13 אלף איש ינצלו את האפשרות הזו מדי שנה. מחקר שהזמינה הממשלה טען שלממשלה תהיה "שליטה מלאה" במבול המהגרים עם הסרת ההגבלות. אבל לא כך היה. הכללים הנוגעים להיתרי עבודה, בין שאר כללים, שונו באופן כזה שמהגרים בעלי מקצוע ושאינם בעלי מקצוע יוכלו להיכנס למדינה ולהישאר בה תחת ההגדרה "עובדים זרים". רובם בחרו להישאר בבריטניה. כצפוי, הנתונים חרגו עד מהרה אפילו מהערכותיהם של חסידי הגירת ההמונים הגדולים ביותר. התחזית הייתה שמספר המהגרים שאינם מהאיחוד האירופי יוכפל בלבד, מ-100 אלף מהגרים לשנה בשנת 1997 ל-170 אלף בשנת 2004. למעשה, לאורך חמש שנים נוצרה סטייה של למעלה ממיליון איש בין תחזיות הממשלה למציאות. בין השאר, מומחי הממשלה נחלו כישלון חרוץ בחיזוי העובדה שבריטניה תהיה יעד מושך במיוחד לאנשים ממדינות עם רמות שכר נמוכות בהרבה או בלי שכר מינימום. במקרה זה, בגלל מדיניות השערים הפתוחים עלה מספר התושבים שמוצאם במזרח אירופה החיים בבריטניה מ-170 אלף בשנת 2004 ל-1.24 מיליון בשנת 2013.

כל מי שהכיר את תולדות ההגירה אחרי מלחמת העולם השנייה, שהיו רצופות הערכות-חסר עצומות למספר המהגרים, ודאי לא התפלא על הערכות-החסר הגדולות החדשות. אך הדבר שיקף גם את העובדה שבקרה על ההגירה לא הייתה דבר חשוב על סדר יומן של ממשלות הלייבור בשנים אלו. חשוב מכול, הרושם שכל הגבלה על ההגירה היא "גזענית" (כולל הגבלה על הגירת "לבנים" ממזרח אירופה) גרם לכך שקשה היה לבטא התנגדות בתוך המערכת ומחוצה לה. ייתכן שמדיניות הגאות בהגירה הייתה תוצר של חוסר תשומת לב ואפשר שהיא זכתה לאישור רשמי — אך ודאי שאיש בממשלה הבריטית לא התנגד לה.

כך או כך, רק לעיתים נדירות טורחים לציין שהתגובה הציבורית לגאות העצומה בהגירה ולשינויים המהירים בבריטניה הייתה סובלנית להפליא. לא היו התפרצויות משמעותיות או מתמשכות של תחושות גזעניות או של אלימות במהלך העשור שאחרי גל ההגירה. המפלגה הפוליטית הגזענית היחידה, המפלגה הלאומית הבריטית (BNP), לא זכתה להצלחה של ממש בקלפיות. סקרי דעת הקהל בבריטניה, וכמוהם מציאות החיים בה, הראו שרוב תושביה לא חשו עוינות אישית כלפי המהגרים או כלפי אנשים מרקע אתני שונה. במקביל, סקר אחר סקר הראה שרוב מבין הבריטים חוששים מאוד מהשלכות ההגירה על המדינה ועתידה. ובכל זאת, אפילו הניסיון המתון ביותר מצד פוליטיקאים להעלות נושאים אלו (כמו כרזת בחירות שמרנית ב-2005 שגרסה שיש להציב "מגבלות" על ההגירה) גונה על ידי

פוליטיקאים מכל קצוות הקשת הפוליטית. התוצאה הייתה שהנושא לא עלה לדיון ציבורי של ממש.

ייתכן שהממשלות השונות, מימין ומשמאל, כילו עשרות שנים בדחיית דיון אמיתי בנושא זה משום שהן סברו שהציבור אינו מסכים איתן. יתר על כן, הן האמינו שהממשלה איבדה שליטה על הנושא. המפלגה השמרנית שיצרה אחרי בחירות 2010 קואליציה עם הליברל-דמוקרטים הבטיחה לקצץ את ההגירה ממאות אלפי מהגרים לכמה עשרות אלפי מהגרים לשנה. המפלגה שבה והכריזה על שאיפתה זו כשהוקמה ממשלה בראשותה, אך נתוני ההגירה בימי ממשלה זו לא התקרבו ליעד המוכרז. גם ממשלת הרוב השמרני שהוקמה אחריה דבקה בהבטחה זו, אך לא עשתה דבר. למעשה, אחרי חמש שנים של ממשלה קואליציונית ואחרי עלייתה של ממשלה שמרנית שהתחייבה באופן רשמי להפחית את ההגירה, ההגירה לא ירדה אלא עלתה לשיא חדש של 330 אלף מהגרים לשנה בסוף שנת 2015.

---

2 טאוור המלטס (Tower Hamlets) הוא רובע לונדוני מצפון לגריניץ' שבמזרח לונדון המונה כ-300 אלף תושבים. כמחצית מתושביו לבנים, ועוד כשליש מהגרים מבנגלדש. ניוהאם (Newham) הוא רובע במזרח לונדון, סמוך לווסטהאם, המונה כ-350 אלף תושבים. תושבי הרובע הם בעיקר בני תת־היבשת ההודית (יותר משליש) ולבנים ושחורים (כ-20 אחוז כל אחד).

3 משחק מילים: שמו הפרטי של האניפורד, ריי, עם הסיומת cist נשמע כמו המילה רייסיסט, "גזעני".